

ارزیابی میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های مصوب طرح‌های هادی و میزان انطباق آن‌ها در مرحله اجرای طرح (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان خواف)

علی‌اکبر عنابستانی^۱

مهدی جوانشیری^۲

ام‌البنین هراتی^۳

چکیده

امروزه طرح هادی روستایی مهم‌ترین ابزار مدیریت توسعه روستایی در ایران است. با گذشت بیش از سه دهه از شروع اجرای این‌گونه طرح‌ها در نواحی روستایی کشور، لازم است بدانیم که اجرای این‌گونه طرح‌ها چه نتایجی به‌خصوص در ابعاد فیزیکی- کالبدی برای فضاهای روستایی کشور به همراه داشته است. این نوشتار جهت بررسی نتایج فیزیکی-کالبدی طرح به بحث کاربری‌های پیشنهادی پرداخته و در این زمینه به ارزیابی میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی، و در ادامه میزان انطباق این کاربری‌ها را در مرحله اجرای طرح با نقشه کاربری‌های مصوب این طرح‌ها را در روستاهای شهرستان خواف مورد توجه قرار داده است. برای برآورد میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی طرح‌های هادی روستایی از مقایسه نقشه پیشنهادی مصوب روستاهای مورد مطالعه در سال‌های ۸۰-۸۲ و نقشه وضع موجود آن‌ها در سال جاری (۱۳۹۲) استفاده شده است. روش تحقیق در این مطالعه توصیفی- تحلیلی است که برای گردآوری اطلاعات از روش‌های میدانی و اسنادی

Email:anabestani@um.ac.ir

۱ - دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی - دانشگاه فردوسی مشهد.

۲ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی - دانشگاه فردوسی مشهد.

۳ - کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی - دانشگاه فردوسی مشهد.

استفاده شده و نیز تهیه و تحلیل کلیه نقشه‌ها با استفاده از نرم‌افزار ArcGIS انجام گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیش‌ترین درصد تحقق‌پذیری مربوط به کاربری ورزشی با ۸۷/۸ درصد و کم‌ترین مربوط به کاربری فضای سبز با ۱۲/۱ درصد می‌باشد. هم‌چنین کم‌ترین میزان انطباق‌یافتگی در بین کاربری‌های پیشنهادی مربوط به روستای سده با ۷۱/۸ درصد انطباق و بیش‌ترین مربوط به روستای خرگرد با ۹۹/۳ درصد می‌باشد. در زمینه اجرایی شدن کاربری‌های پیشنهادی، باتوجه به تحقق تنها ۵۳ درصد مساحت کاربری‌ها می‌توان نتیجه گرفت که تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی در این روستاها ضعیف بوده اما همین میزان مساحت اجرا شده با کاربری‌های نقشه پیشنهادی انطباق لازم را داشته است.

واژگان کلیدی: تحقق‌پذیری، انطباق‌پذیری، عوامل مکانی- فضایی، کاربری پیشنهادی، خواف.

مقدمه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در کشور دیدگاه‌های عدالت‌خواهانه در زمینه گسترش و توزیع خدمات برای عمران و آبادانی روستاها بیش از پیش رواج یافت. به‌نظر می‌رسد شکل‌گیری اولیه و اجرای طرح‌های بهسازی و هادی توسط نهادهای ذکرشده، در دهه ۱۳۶۰ متأثر از راهبردهای نیازهای اساسی و بر اساس آن شکل گرفته است (عیدانی، ۱۳۸۹: ۱۷). طرح‌های هادی روستایی با نظارت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی بر اساس نظم‌دهی کالبدی و عملکردی روستا به‌همراه پراکنش معنادار کاربری‌ها شکل می‌گیرند. این طرح‌ها هم‌چنین زمینه توسعه و عمران، به‌همراه تأمین عادلانه امکانات و ایجاد تسهیلات لازم به منظور بهبود مسکن روستاییان و هدایت وضعیت کالبدی روستا را به‌عهده دارند (عزیزی و خلیلی، ۱۳۸۷: ۳۰). این طرح‌ها، با استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های خود می‌تواند زمینه‌ساز بهبود تسهیلات عمومی و رفاهی و بهبود وضعیت زندگی روستاییان باشد (جوانشیری، ۱۳۹۲: ۳۱). در فرایند تهیه و اجرای طرح هادی بعد از نهایی شدن نقشه پیشنهادی، کاربری‌های مصوب به مرحله عملیاتی شدن بروی زمین می‌رسد. با توجه به این که تاکنون میزان تحقق و عملیاتی شدن طرح‌های هادی روستایی با رویکردی علمی و جامع مورد ارزیابی قرار نگرفته، از جمله اقدامات مهمی که می‌تواند به تقویت و پایداری تحقق این‌گونه

طرح‌ها کمک شایانی کند، نظارت و ارزیابی آنهاست. (زرافشانی و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۵۳-۱۷۲). در این تحقیق به دنبال آن خواهیم بود تا با تأکید بر یکی از اصلی‌ترین عناصر کالبدی روستا یعنی نظام کاربری اراضی و مؤلفه‌های مربوط به آن، میزان اجرا و انطباق این کاربری‌های شکل‌گرفته را با کاربری‌های مصوب در نقشه پیشنهادی طرح هادی ۱۰ روستای شهرستان خواف که از زمان اجرایی شدن طرح در آن‌ها ۱۰ سال^۴ می‌گذرد، مورد بررسی و ارزیابی دقیق قرار دهیم تا بتوانیم با شناخت هرچه بیشتر نقاط قوت و ضعف این طرح‌ها و با هدف محدود ساختن اثرات منفی آنان و بسط منافع حاصله از آنان به کل محیط روستا در راستای بهبود وضعیت روستاها گام برداریم. در همین راستا سؤالات اصلی تحقیق مورد مطالعه این است که به چه میزان کاربری‌های پیشنهادی مصوب در مطالعات طرح هادی بعد از اجرا تحقق پذیرفته است؟ و نیز به چه میزان کاربری‌های اجرایشده توسط نهادهای ذی‌ربط و بخش خصوصی در روستاها با کاربری‌های مصوب انطباق‌پذیری دارند؟

ادبیات نظری تحقیق

آنچه که در کشور ما از آن به نام طرح‌های نام برده می‌شود، طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی، تولیدی، تجاری و کشاورزی و تأسیسات و تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی روستایی را حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی یا طرح‌های جامع ناحیه‌ای تعیین می‌نماید (دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۳: ۱۳۳). امروزه طرح هادی روستایی مهم‌ترین ابزار مدیریت توسعه روستایی در ایران است که می‌تواند نقش بنیادی و زیربنایی در توسعه همه‌جانبه این مناطق داشته باشد (عزیزپور و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۱-۸۴). از شروع برنامه اول تا پایان بهمن ماه سال ۱۳۹۲ بالغ بر ۳۰۳۴۰ طرح هادی روستایی تهیه شده است. که از این تعداد فقط طرح هادی در ۱۳۳۵۵ روستا به مرحله اجرا رسیده است. با توجه به اینکه طرح‌های هادی روستایی از افق ده‌ساله برخوردار است، بعضاً هنوز با سپری شدن زمان

۴- طرح‌های هادی برای مقطع ۱۰ ساله تهیه می‌گردد و در هر دوره نیاز به بازنگری دارد.

پیش‌بینی شده در افق طرح به مرحله اجرا نرسیده است و به‌دنبال تحولات جمعیتی و تغییر شرایط مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی روستاها، طرح‌های تهیه‌شده نیازمند بازنگری و به‌هنگام‌سازی می‌باشند. بدین منظور «بازنگری طرح هادی» در این‌گونه روستاها تهیه می‌گردد؛ بر این اساس تا پایان بهمن ماه سال ۱۳۹۲، برای تعداد ۴۳۰۹ روستا طرح بازنگری تهیه شده است (معاونت عمران روستایی، ۱۳۹۲). با وجود این‌که اخیراً پژوهش‌های زیادی در زمینه ارزیابی اثرات طرح‌های هادی روستایی در طول نزدیک به سه دهه گذشته انجام شده است، ولی در زمینه کاربری‌های پیشنهادی طرح‌های هادی روستایی و برآورد میزان تحقق‌پذیری آن‌ها کم‌تر مطالعه‌ای صورت پذیرفته است. در ادامه به نتایج تعدادی از پژوهش‌های مرتبط اشاره می‌شود:

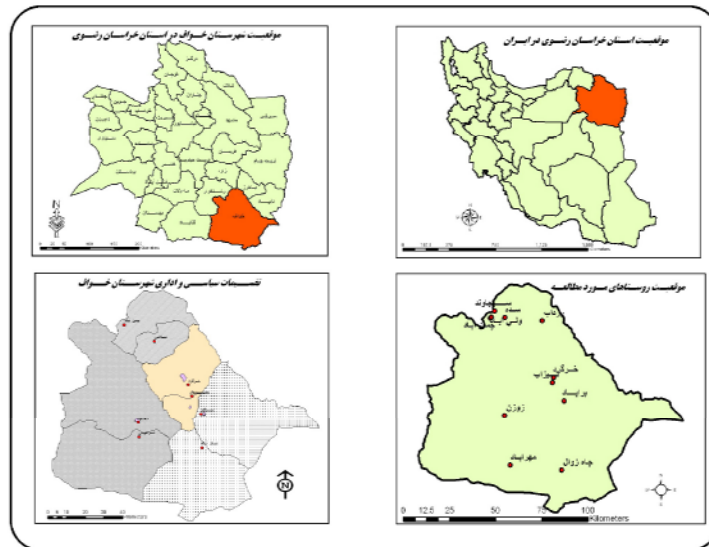
از جمله وثوقی (۱۳۶۷)، رهنما (۱۳۷۴) و شارع‌پور (۱۳۷۲) معتقدند که به‌دلیل عدم شناسایی نیازهای روستاییان توسط طرح‌های هادی، طولانی شدن مدت اجرا، محدود شدن مشارکت مردم به کمک مالی و ناهماهنگی بین افراد دست‌اندر کار طرح در هنگام اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی پیامدهایی مانند رضایت نسبی پایین روستاییان از اجرای طرح، عدم موفقیت در کنترل مهاجرت‌ها به‌خاطر ناتمام ماندن طرح و غیره را در پی داشته است. غیور مداح (۱۳۸۵) و عظیمی و جمشیدیان (۱۳۸۴) نشان داده‌اند که نقش طرح هادی در عرصه امکانات و عدم موفقیت در کنترل مهاجرت قابل توجه نبوده و مشارکت روستاییان در ابعاد گوناگون اجرای طرح به‌سازي ضعیف و در ابعاد تصمیم‌گیری و مشارکت مالی ضعیف‌تر بوده است. تقی‌لو و همکاران (۱۳۸۸)، نصیری (۱۳۸۸) و عنابستانی (۱۳۸۸) به نتایجی مانند افزایش امیدواری روستاییان برای ماندن در روستا و بهبود وضعیت روستا از نظر کالبدی و خدمات‌رسانی در اثر اجرای طرح هادی رسیده‌اند. آمار و صمیمی شارمی (۱۳۸۸)، عزیزپور و همکاران (۱۳۹۰) و محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳۹۱) معتقدند که اجرای این طرح‌ها بر ابعاد کالبدی زندگی روستاییان مانند نحوه ساخت و ساز مسکن و معماری روستا جهت به‌سازی و مقاوم‌سازی، دفن بهداشتی زباله‌ها و دسترسی روستاییان به خدمات، تأثیرات مثبت و معناداری داشته است، اما در ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی توفیق‌چندانی حاصل نشده است. مطالعات عنابستانی (۱۳۹۱)، عباسی (۱۳۹۰) و عنابستانی

و اکبری (۱۳۹۱) بیانگر این است که با توجه به اینکه در طرح‌های هادی روستایی بهبود وضعیت فیزیکی روستاها در اولویت قرار داشته است اما در روستاهای مورد مطالعه عملکرد کاربری‌های پیشنهادی به‌ویژه در بعد کاربری اراضی، مسکن روستایی و محیط زیست روستایی در سطح پایینی بوده و فقط در بعضی کاربری‌های خاص مانند شبکه معابر توفیق نسبی حاصل کرده است. درست و همکاران (۱۳۹۲) و عنابستانی و حاجی‌پور (۱۳۹۲) معتقدند که عملکرد این طرح‌ها در ابعاد کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی نسبتاً خوب ارزیابی شده ولی در بعد اقتصادی عملکرد طرح‌ها مطلوب نبوده است.

مروری گذرا بر پژوهش‌های انجام شده در زمینه عملکرد طرح‌های هادی روستایی، نشان دهنده توفیق نسبی این طرح‌ها در ابعادی مانند شبکه معابر و غیره بوده و در سایر ابعاد توفیق نسبی حاصل نشده است. بنابراین، تحقیق حاضر به تجزیه و تحلیل کاربری‌های وضع موجود و کاربری‌های پیشنهادی طرح‌های هادی روستایی در روستاهای نمونه پرداخته و میزان تحقق‌پذیری این کاربری‌ها را بررسی خواهد کرد.

منطقه مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه یعنی شهرستان خواف در استان خراسان رضوی دارای ۸۶ آبادی دارای سکنه با ۱۵۹۹۹ خانوار و ۶۵۴۹۴ نفر جمعیت می‌باشد. این شهرستان از سمت شمال به شهرستان‌های باخرز، زاوه و رشتخوار، از سمت شمال‌شرق به شهرستان تایباد، از سمت جنوب به شهرستان زیرکوه از خراسان جنوبی و از سمت غرب به شهرستان گناباد محدود می‌شود، مساحت آن ۹۷۹۶/۷ کیلومتر مربع، معادل ۸/۴ درصد از کل وسعت استان خراسان رضوی و دارای ۴ بخش، ۸ دهستان و ۵ نقطه شهری می‌باشد (استانداری خراسان رضوی، ۱۳۹۲).

شکل (۱) موقعیت منطقه مورد مطالعه در ایران
(مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲)

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، از نوع توصیفی-همبستگی است که با بهره‌گیری از روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شده است. شهرستان خواف دارای ۸۶ روستای دارای سکنه با جمعیت ۶۵۴۹۴ نفر است که از این تعداد ۶۳ روستا دارای طرح هادی مصوب و در ۲۱ روستا طرح اجرا شده است. بنابراین جامعه آماری تحقیق شامل روستاهای دارای طرح هادی بوده که براساس فرمول NO با ضریب دقت ۰/۲ تعداد ۱۰ روستا انتخاب شد که از زمان شروع اجرای طرح در آن‌ها کمتر از ۱۰ سال گذشته است و تعداد تعداد خانوار ساکن در این روستاها برابر ۵۵۰۴ خانوار می‌باشد. شایان ذکر است که اجرای طرح‌های هادی در یک دوره زمانی ۱۰ ساله انجام می‌پذیرد و معطوف به یک مقطع زمانی خاص نیست.

جدول (۱) روستاهای نمونه در شهرستان خواف و مستندات تحقیق

نام روستا	جمعیت ۱۳۹۰	خانوار	مطالعات اولیه	سال اجرا	مستندات کاربری‌های روستایی در سال ۱۳۹۲		
					نقشه موجود	مطالعات میدانی	تصاویر ماهواره‌ای
برآباد	۴۰۹۷	۱۰۰۵	۱۳۸۲/۱۳۷۹	۱۳۸۴	۱۳۹۲	×	
سده	۳۹۱۶	۱۰۱۴	۱۳۸۱	۱۳۸۳	-	×	
زوزن	۲۵۸۵	۶۲۶	۱۳۸۳/۱۳۷۵	۱۳۸۵	-	×	
مهرآباد	۳۳۹۹	۵۲۴	۱۳۸۱	۱۳۸۴	۱۳۹۲	×	
چمن آباد-ولی آباد	۲۸۶۷	۷۴۹	۱۳۸۳/۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۸۷	×	
خرگرد	۱۴۶۳	۳۶۱	۱۳۷۵	۱۳۷۹	۱۳۸۹	×	
چاه زول	۱۰۰۳	۲۵۷	۱۳۸۲	۱۳۸۳	-	×	
تیزآب	۱۰۴۵	۲۶۶	۱۳۸۲	۱۳۸۵	-	×	
سیجاوند	۱۱۸۰	۳۱۰	۱۳۸۲	۱۳۸۵	-	×	
رزآب	۱۸۳۲	۳۹۲	۱۳۸۲	۱۳۸۶	-	×	
جمع	۲۳۷۷۷	۵۵۰۴	-	-	-	-	

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خراسان رضوی، ۱۳۹۲ و یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

در این پژوهش، میزان تحقق‌پذیری کاربری‌ها، از طریق مقایسه نقشه‌های وضع موجود (۱۳۹۲) با نقشه‌های پیشنهادی طرح‌های هادی روستاها در ده سال گذشته در محیط ArcGIS انجام شده است. برای اینکه مقایسه و تحلیل میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی در روستاهای نمونه به نتایج دقیق‌تری منتهی گردد تمامی کاربری‌ها در روستاها را در ۱۱ گروه، مورد بررسی قرار می‌دهیم که شامل: کاربری‌های مسکونی، تجاری، آموزشی، بهداشتی و درمانی، فرهنگی و مذهبی، اداری و انتظامی، شبکه معابر، فضای سبز، ورزشی، تأسیسات و تجهیزات و کاربری انبار و حمل و نقل.

در رابطه با انطباق‌پذیری نیز با توجه به این‌که بعضی از کاربری‌های اجرا شده دچار جابجایی شده، برخی تغییر کاربری تغییر پیدا نموده و یا خارج از طرح پیشنهادی بنا بر نیاز جامعه روستایی توسط خود اهالی ایجاد شده‌اند، بررسی‌ها در روستاهای نمونه نشان می‌دهد که

طرح این کاربری‌ها تا چه اندازه با آنچه نیازهای جامعه روستایی بوده همخوانی داشته‌اند. بنابراین، محل قرارگیری کاربری‌ها را در نقشه تحقق‌پذیری با نقشه پیشنهادی مقایسه و میزان مساحت انطباق یافته هر کاربری را در هر روستا محاسبه گردید. در رابطه با انطباق‌پذیری ابتدا کاربری شبکه معابر (به دلیل انطباق‌پذیری ۱۰۰ درصدی) جدا از سایر کاربری‌ها محاسبه شده و سپس میزان تطابق‌پذیری کل محاسبه شد. علاوه بر این، کاربری‌هایی که بعد از اجرا، در خارج از محدوده پیشنهادی روستا ایجاد شده‌اند را تحت عنوان کاربری‌های غیرمنطبق غیرپیشنهادی در نظر گرفته و برای این که در نتیجه نهایی تأثیر نگذارند جدا محاسبه شده‌اند.

یافته‌ها و بحث

در این بخش میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی را به صورت کلی در ۱۰ روستای مورد مطالعه بررسی می‌کنیم تا آن‌ها را با هم مقایسه کرده و مشخص شود کدام یک از روستاها در این زمینه تحقق‌پذیری بیش‌تری داشته‌اند. در جدول زیر مساحت کاربری‌ها، قبل از اجرای طرح و در نقشه پیشنهادی و نیز در وضعیت موجود یعنی بعد از اجرای طرح آورده شده و با هم مقایسه و سپس میزان تحقق‌پذیری این کاربری‌ها به دست آمده است.

جدول (۲) تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی در سطح روستاهای مورد مطالعه

نوع کاربری	موجود قبل از طرح		پیشنهادی طرح		موجود بعد از اجرای طرح		میزان تحقق‌پذیری
	مساحت	درصد	مساحت	درصد	مساحت	درصد	
مسکونی	۲۵۲۳۹۷۴	۶۱/۶۲	۳۱۱۶۱۴۴	۵۶/۳۲	۲۹۰۵۴۸۱	۵۹/۸۱	۶۴/۴۳
تجاری	۱۸۱۶۵	۰/۴۴	۲۷۸۹۵	۰/۵۰	۲۳۰۲۵	۰/۴۷	۴۹/۹۵
آموزشی	۱۵۳۸۱۶	۳/۷۶	۱۸۴۸۳۸	۳/۳۴	۱۷۷۳۱۱	۳/۶۵	۷۵/۷۴
مذهبی و فرهنگی	۷۰۳۸۹	۱/۷۲	۱۱۸۲۵۵	۲/۱۴	۸۰۱۰۹	۱/۶۵	۲۰/۳۱
بهداشتی درمانی	۱۷۶۵۹	۰/۴۳	۳۷۲۶۲	۰/۶۷	۲۵۵۰۳	۰/۵۲	۴۰/۰۱
اداری و انتظامی	۳۳۷۰۴	۰/۸۲	۶۹۵۴۵	۱/۲۶	۴۷۸۷۳	۰/۹۹	۳۹/۵۳
شبکه معابر	۱۱۸۷۳۹۷	۲۸/۹۹	۱۶۱۴۴۳۷	۲۹/۱۸	۱۴۲۳۱۶۷	۲۹/۳۰	۵۵/۲۱
تاسیسات و تجهیزات	۲۸۹۹۰	۰/۷۱	۴۹۸۸۳	۰/۹۰	۳۲۶۵۵	۰/۶۷	۱۷/۵۴
فضای سبز	۶۳۳۴	۰/۱۵	۱۹۳۳۷۲	۳/۴۹	۲۸۹۰۴	۰/۶۰	۱۲/۰۸
ورزشی	۵۵۷۱۵	۱/۳۶	۱۲۱۸۰۸	۲/۲۰	۱۱۳۷۳۹	۲/۳۴	۸۷/۷۹
جمع	۴۰۹۶۱۳۳	۱۰۰	۵۵۲۳۰۴۲	۱۰۰	۴۸۵۷۷۷۴	۱۰۰	۵۳/۰۱

با مقایسه تطبیقی لایه‌های رقمی وضع موجود روستاها و طرح پیشنهادی آن‌ها، درصد تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی طرح‌های هادی معادل ۵۳ درصد می‌باشد. یعنی بعضی از کاربری‌های روستایی کم‌تر از میزان پیشنهاد شده محقق شده‌اند و فضای کم‌تری به آن‌ها اختصاص داده شده است. بیش‌ترین درصد تحقق‌پذیری مربوط به کاربری ورزشی با ۸۷/۸ درصد تحقق‌پذیری و کم‌ترین مربوط به کاربری فضای سبز با ۱۲/۱ درصد تحقق‌پذیری می‌باشد. در نتیجه می‌توان اشاره نمود که در کاربری‌های یازده‌گانه مورد بررسی در این پژوهش، شش کاربری تحقق‌پذیری بالای ۵۰ درصد داشته‌اند که در این بخش، تحقق‌پذیری کاربری‌هایی مانند ورزشی، آموزشی و مسکونی قابل توجه است. از سوی دیگر کاربری‌هایی مانند مذهبی- فرهنگی، بهداشتی- درمانی، اداری- انتظامی، تأسیسات و تجهیزات و فضای سبز تحقق‌پذیری بین ۱۲/۱ تا ۴۰ درصد را دارا هستند.

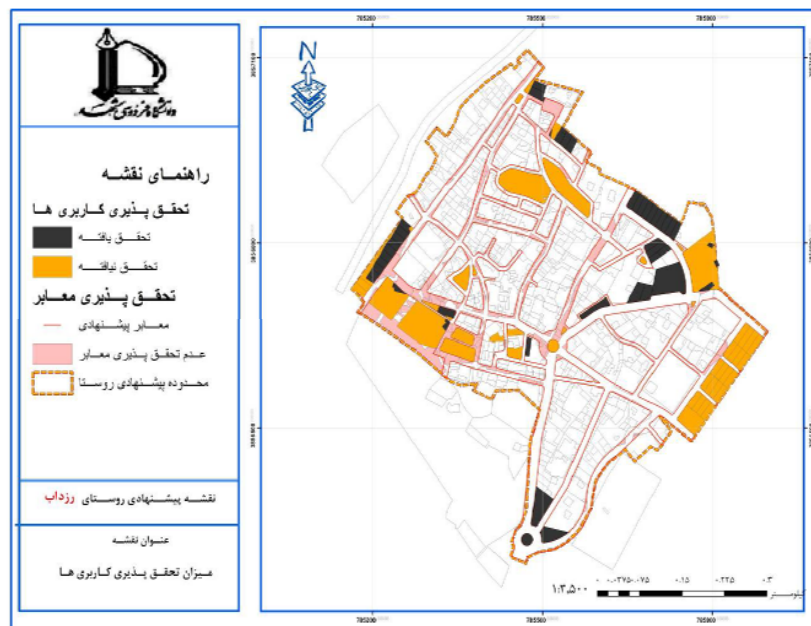
جدول (۳) درصد تحقق‌پذیری کل در روستاهای مورد مطالعه

شرح درصد	چمن آباد-ولی آباد	برآباد	سده	سیجاوند	مهرآباد	تیزآب	خرگرد	زوزن	رزدآب	چاه زول
	۱۶/۲	۴۳/۹	۶۲/۹	۶۰/۵	۱۶/۳	۲۰/۸	۵۰/۹	۶۴/۷	۶۶/۳	۵۹

یافته‌های جدول (۳) نشان می‌دهد که کم‌ترین تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی مربوط به روستای چمن آباد- ولی آباد و روستای مهرآباد با ۱۶ درصد تحقق می‌باشد و بیش‌ترین مربوط به روستای رزدآب با ۶۶/۳ درصد می‌باشد. کم‌ترین تحقق کاربری معابر روستای خرگرد با ۷۸/۲ درصد و بیش‌ترین به روستای زوزن با ۱۰۰ درصد تحقق معابر اختصاص دارد و نیز کم‌ترین تحقق کاربری‌ها (به‌جز معابر) مربوط به روستای چمن‌آباد- ولی آباد (۱۶ درصد) و بیش‌ترین مربوط به روستای سده با ۶۷/۹ درصد می‌باشد. در ادامه به بررسی وضعیت تحقق‌پذیری کاربری‌های مصوب طرح هادی در روستای رزدآب که بالاترین میزان تحقق‌پذیری را داشته است و روستای مهرآباد که پایین‌ترین نرخ تحقق‌پذیری را ارائه نموده است، پرداخته می‌شود:

- **روستای رزدآب:** این روستا با جمعیت ۱۸۳۲ نفر، در فاصله ۴۰ کیلومتری شمال غربی شهر خواف با موقعیت ۳۴ درجه و ۴۸ دقیقه عرض جغرافیایی و طول ۶۰ درجه و ۷

دقیقه و در ارتفاع ۱۴۵۰ متری از سطح دریا و قرار دارد. مطالعات طرح هادی روستا در سال ۱۳۸۲ تصویب و در سال ۱۳۸۶ اجرا شده است. مساحت بافت فیزیکی روستا در سال ۱۳۸۲ برابر ۲۳/۶ هکتار و فضای طراحی شده برای افق طرح معادل ۲۸/۶ هکتار برآورد شده است. به طور کلی درصد تحقق‌پذیری در این روستا معادل ۶۶/۳ درصد می‌باشد. یعنی بعضی از کاربری‌های روستا کمتر از میزان پیشنهاد شده محقق شده است. بیش‌ترین درصد تحقق‌پذیری مربوط به کاربری ورزشی با ۳۳۴/۸ درصد و کم‌ترین مربوط به کاربری آموزشی و بهداشتی- درمانی است که به طور کلی محقق نشده‌اند. مساحت در نظر گرفته شده برای کاربری ورزشی در وضع پیشنهادی ۴۲۵۶ متر مربع بوده که در وضعیت موجود به دلیل این که در مکان پیش‌بینی شده احداث نشده، بیش‌تر از مساحت پیشنهادی یعنی حدود ۱۴۲۴۷ متر مربع به این کاربری اختصاص یافته است.

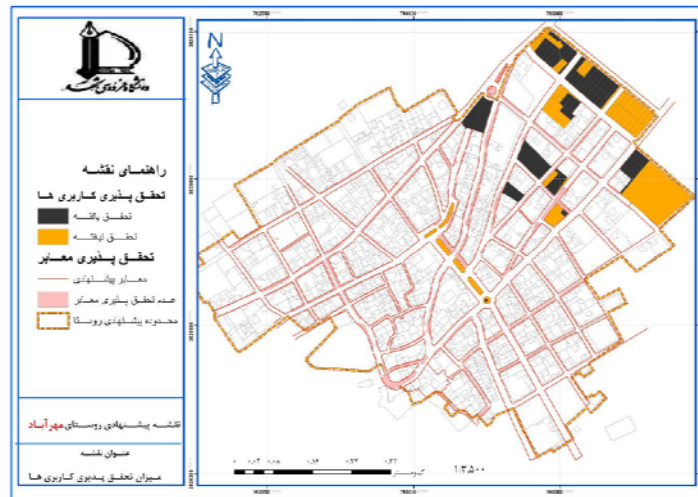

شکل (۳) نقشه تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی روستای رزداب

جدول (۴) تحقق‌پذیری کاربری‌های مصوب در روستاهای رزدآب و مهرآباد (درصد)

شرح	کل	مسکونی	تجاری	آموزشی	مذهبی و فرهنگی	بهداشتی درمانی	اداری و انتظامی	شبکه معابر	تاسیسات و تجهیزات	فضای سبز	ورزشی
رزدآب	۶۶/۳	۲۷/۵	۳۹	۰	۴۴/۸	۰	۵۹	۲۳/۷	۳۴/۳	۲۰/۸	۳۳۴/۸
مهرآباد	۱۶/۳	۸۰/۷	۰	۳۲۸/۱	۲/۵	۰	۰	۶۰/۹	۲۵۳/۷	۵۸/۷	۰

- **روستای مهرآباد:** این روستا با جمعیت ۲۳۹۹ نفر در فاصله ۹ کیلومتری جنوب شرق شهر خواف با موقعیت ۳۴ درجه و ۲۹ دقیقه عرض جغرافیایی و طول ۶۰ درجه و ۱۱ دقیقه و در ارتفاع ۱۴۲۰ متری از سطح دریا قرار دارد. مطالعات طرح هادی روستا در سال ۱۳۸۱ تصویب و در سال ۱۳۸۴ اجرا شده است مساحت بافت فیزیکی روستا در سال ۱۳۸۱ برابر ۳۹/۹ هکتار و فضای طراحی شده برای افق طرح معادل ۴۷/۴ هکتار برآورد شده است. به طور کلی درصد تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی در این روستا به میزان ۱۶/۳ درصد می‌باشد، یعنی اکثر کاربری‌های پیشنهاد شده در این روستا به‌طور کامل محقق نشده‌اند. بیش‌ترین درصد تحقق‌پذیری مربوط به کاربری آموزشی و تأسیسات و تجهیزات با بیش از ۱۰۰ درصد تحقق‌یافتگی و کم‌ترین مربوط به کاربری اداری-انتظامی، بهداشتی-درمانی و ورزشی بوده که به‌طور کلی محقق نشده‌اند.

شکل (۴) نقشه تحقق پذیری کاربری‌های پیشنهادی روستای مهرآباد

فضاهای آموزشی روستای مهرآباد در برگیرنده واحدهای آموزشی دبستان، مدرسه راهنمایی و دبیرستان است. مساحت این کاربری در طرح پیشنهادی ۱۰۱۹۱ متر مربع بوده که در وضع موجود ۱۱۷۶۴ متر مربع به این کاربری اختصاص یافته است. در طرح مصوب ۶۹۰ مترمربع فضای آموزشی پیشنهاد شده که در حال حاضر این فضا به ۲۲۹۶ مترمربع ارتقا یافته است، بنابراین درصد تحقق پذیری در این کاربری به ۳۲۸ درصد افزایش می‌یابد و بر اساس نیاز مردم، دو واحد دیگر با مساحت ۶۶۶۱ مترمربع نیز به آن اضافه گردیده است. تأسیسات و تجهیزات در طرح پیشنهادی شامل مخزن نفت و استخر که مجموعاً با مساحت ۵۸۴ مترمربع می‌باشد در حالی که در وضع موجود علاوه بر این تأسیسات دیگری چون منبع آب، مخبرات و پست بانک نیز به این کاربری اضافه گردیده و مساحت آن به ۸۳۳ متر مربع افزایش یافته و تحقق کاربری پیشنهادی بیش از ۱۰۰ و به میزان ۲۵۳/۷ درصد بوده است. همچنین در محدوده الحاقی وضع موجود فضایی به مساحت ۵۳۷ مترمربع برای ساخت غسالخانه اختصاص یافته است که در طرح پیشنهادی در نظر گرفته نشده است.

یافته‌های تحقیق در جدول ۵ نشان می‌دهد کاربری‌هایی که بعد از اجرا، در خارج از محدوده پیشنهادی روستا ایجاد شده‌اند، تحت عنوان کاربری‌های غیرمنطبق غیرپیشنهادی نام‌گذاری و برای اینکه در نتیجه نهایی تأثیر نگذارند، جدا محاسبه شده است. بر این اساس، کم‌ترین تطابق پذیری کاربری‌های پیشنهادی مربوط به روستای سده با ۷۱/۸ درصد انطباق می‌باشد و بیش‌ترین مربوط به روستای خرگرد با ۹۹/۳ درصد می‌باشد. کم‌ترین انطباق کاربری معابر به روستای سده با ۸۲/۷ درصد و بیش‌ترین به روستاهای زوزن، سیجاوند، زرداب، خرگرد و چاه زول با ۱۰۰ درصد انطباق معابر اختصاص دارد. هم‌چنین است کم‌ترین تطابق کاربری‌ها (به جز معابر) مربوط به روستای سده با ۵۰/۱ درصد انطباق و بیش‌ترین مربوط به روستای خرگرد با ۹۸/۲ درصد می‌باشد. به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که اکثر کاربری‌هایی که به مرحله اجرا رسیده‌اند با نقشه پیشنهادی انطباق لازم را داشته‌اند به‌خصوص شبکه معابر که در بسیاری از روستاها به‌خوبی اجرا شده است.

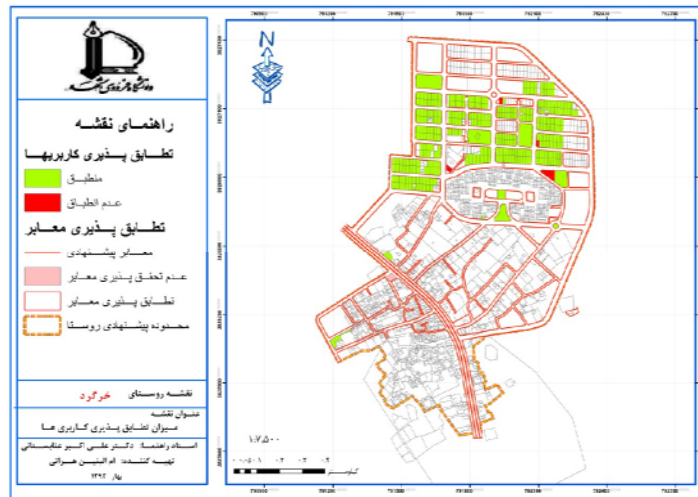
جدول (۵) درصد تطابق‌پذیری کل در روستاهای مورد مطالعه

روستا	پیشنهادی کاربری‌های	مساحت پیشنهادی کل	تحقق‌پذیری		نظریه: پ.پ. کل	انطباق‌پذیری		عدم انطباق‌پذیری	
			درصد	مساحت		درصد	مساحت	پیشنهادی (داخل محدوده)	غیر پیشنهادی (خارج محدوده)
برآباد	کاربری‌ها	۲۵۵۴۹۷	۴۰/۱	۱۰۲۳۸۲	۴۳/۹	۷۹	۸۰۸۱۳	۴۴۱۳۰	۲۱۵۶۹
	معابر	۳۱۳۰۴۲	۸۵/۵	۲۶۷۷۸۵		۸۷/۷	۲۳۴۷۳۱	-	۳۳۰۵۴
چاه زول	کاربری‌ها	۴۶۸۴۶	۶۴	۲۹۹۸۵	۵۹	۸۹/۳	۲۶۷۶۷	-	۳۳۴۵
	معابر	۱۰۲۴۸۲	۸۴/۴	۸۶۴۹۰		۱۰۰	۸۶۴۹۰	-	-
چمن‌آباد	کاربری‌ها	۶۶۴۲۵	۱۶	۱۰۶۱۵	۱۶/۲	۹۷/۵	۱۰۳۴۷	۵۱۶۳	۹۶۶
	معابر	۲۱۴۳۳۵	۹۰/۷	۱۹۴۳۵۰		۹۸/۸	۱۹۱۹۷۰	-	۲۳۸۰
خرگرد	کاربری‌ها	۳۳۷۵۸۷	۴۸/۴	۱۶۳۴۲۷	۵۰/۹	۹۸/۲	۱۶۰۴۳۰	-	۲۹۹۷
	معابر	۳۳۵۴۵۹	۷۸/۲	۲۶۲۳۵۷		۱۰۰	۲۶۲۳۵۷	-	-
مهرآباد	کاربری‌ها	۴۰۰۹۸	۴۸	۱۹۲۲۹	۱۶/۳	۶۵/۴	۱۲۵۶۷	۱۶۶۷۸۰	۶۶۶۲
	معابر	۱۲۵۴۷۲	۹۳/۹	۱۱۷۷۷۷		۹۵	۱۱۱۹۷۴	۶۰۹۵۲	۵۸۰۳

۱۴۲۴۷	۵۷۰۴	۹۳/۱	۶۳/۴	۹۸۹۹	۶۶/۳	۳۴/۴	۱۵۶۰۳	۴۵۳۴۱	کاربری ها	رزداب
-	-		۱۰۰	۶۷۰۳۴		۸۰/۷	۶۷۰۳۴	۸۳۱۱۱	معابر	
۲۹۵۲۸	۵۶۱۵۸	۷۱/۸	۵۰/۱	۴۰۷۴۳	۶۲/۹	۶۷/۹	۸۱۳۷۸	۱۱۹۸۸۳	کاربری ها	سده
۱۲۲۰۵	۴۰۰۲۱		۸۲/۷	۱۳۵۲۳۲		۹۷/۶	۱۶۳۶۱۳	۱۶۷۵۹۱	معابر	
-	۵۱۱۳	۹۲/۶	۷۱/۸	۱۳۰۲۵	۶۰/۵	۶۱/۶	۱۸۱۳۸	۲۹۴۶۱	کاربری ها	سیجانوند
-	-		۱۰۰	۵۱۲۴۵		۹۳/۹	۵۱۲۴۵	۵۴۵۷۶	معابر	
۲۳۹۶۲	۱۲۹۱	۹۶/۳	۸۸	۹۴۹۴	۲۰/۸	۴۱/۶	۱۰۷۸۵	۲۵۹۱۷	کاربری ها	تیزاب
۱۰۳۵۵	۹۹۲		۹۸	۴۹۸۶۶		۸۹/۷	۵۰۸۵۸	۵۶۷۱۱	معابر	
-	۸۰۷۵	۹۶/۶	۸۹/۶	۶۹۵۲۷	۶۴/۷	۷۱/۲	۷۷۶۰۳	۱۰۸۹۷۶	کاربری ها	زوزن
-	-		۱۰۰	۱۶۱۶۵۸		۱۰۰	۱۶۱۶۵۸	۱۶۱۶۵۸	معابر	
۳۶۷۳۲۲	۱۹۴۱۳۰	-	-	۱۷۸۶۱۶۹	-	-	۱۹۵۲۳۱۲	۲۶۹۰۴۶۸	کل	

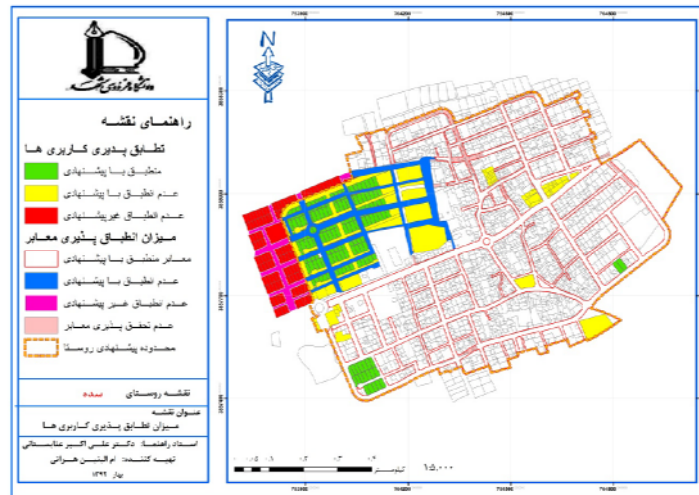
در ادامه به بررسی وضعیت انطباق‌پذیری کاربری‌های مصوب طرح هادی بعد از اجرا در روستای خرگرد که بالاترین میزان انطباق‌پذیری را داشته است و روستای سده که پایین‌ترین نرخ انطباق‌پذیری را ارائه نموده است، پرداخته می‌شود:

- **روستای خرگرد:** این روستا با جمعیت ۱۴۶۳ نفر در فاصله ۵ کیلومتری جنوب شهر خواف با موقعیت ۳۴ درجه و ۳۲ دقیقه عرض جغرافیایی و طول ۶۰ درجه و ۱۰ دقیقه و در ارتفاع ۹۳۰ متری از سطح دریا قرار دارد. مطالعات طرح هادی روستا در سال ۱۳۷۵ تصویب و در سال ۱۳۷۹ اجرا شده است. مساحت بافت فیزیکی روستا در سال ۱۳۷۵ برابر ۷۱/۷ هکتار و فضای طراحی شده برای افق طرح معادل ۱۲۰ هکتار برآورد شده است. درصد تطابق‌پذیری کل کاربری‌ها در این روستا ۹۹/۳ درصد می‌باشد که بیش‌تر مختص به کاربری شبکه معابر است که تقریباً به‌طور کامل در روستا اجرا شده است. عدم انطباق در این روستا مربوط به کاربری‌های مسکونی، تجاری و فضای سبز می‌باشد.

شکل (۵) نقشه انطباق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی روستای خرگرد

-روستای سده: این روستا با جمعیت ۳۹۱۶ نفر در فاصله ۴/۵ کیلومتری شمال غرب شهر خواف با موقعیت ۳۴ درجه و ۴۹ دقیقه عرض جغرافیایی و طول ۵۹ درجه و ۵۴ دقیقه و در ارتفاع ۱۰۵۲ متری از سطح دریا قرار دارد. مطالعات طرح هادی روستا در سال ۱۳۸۱ به تصویب رسیده و در سال ۱۳۸۳ اجرا شده است. مساحت بافت فیزیکی روستا در سال ۱۳۸۱ برابر ۵۵/۲ هکتار و فضای طراحی شده برای افق طرح معادل ۶۷/۷ هکتار برآورد شده است. در این روستا ۶۳ درصد از کل مساحت پیشنهادی اجرا گشته است که از این میان درصد تطابق‌پذیری کل کاربری‌ها در این روستا ۷۱/۸ درصد می‌باشد. عدم انطباق در این روستا مربوط به کاربری‌های مسکونی، آموزشی، مذهبی و فرهنگی، بهداشتی و درمانی، شبکه معابر، انبار و حمل و نقل، صنعتی و کارگاهی، ورزشی، فضای سبز و تأسیسات و تجهیزات می‌باشد. مساحتی در حدود ۴۱۷۳۳ مترمربع مربوط به کاربری‌های غیر منطبق در خارج از محدوده روستاست که علاوه بر بخشی از کاربری‌های مسکونی و معابر، کاربری بهداشتی و درمانی نیز در خارج از محدوده مصوب ایجاد شده‌اند.

شکل (۸) نقشه انطباق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی روستای سده

نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقاتی مانند عنابستانی (۱۳۹۱)، عباسی (۱۳۹۰) و عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱) در زمینه تحقق‌پذیری پایین کاربری‌ها در طرح‌های هادی روستایی انطباق داشته اما بر خلاف آن‌ها در زمینه انطباق‌پذیری، درصد بالایی از انطباق طرح هادی با اجرای آن را نشان می‌دهد. با توجه به این‌که در طرح‌های هادی، بهبود وضعیت فیزیکی روستاها در اولویت می‌باشد، در روستاهای مورد مطالعه میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی در سطح پایینی قرار گرفته است. به طوری که میزان تحقق‌پذیری کل در روستاهای نمونه ۵۳ درصد و بیش‌ترین میزان تحقق‌پذیری به ترتیب مربوط به سه کاربری ورزشی، آموزشی و کاربری مسکونی بوده و کم‌ترین میزان تحقق‌پذیری به ترتیب مربوط به سه کاربری فضای سبز، تأسیسات و تجهیزات و مذهبی - فرهنگی اختصاص دارد. در توزیع فضایی تحقق‌پذیری کاربری‌های مصوب طرح هادی، یافته‌ها نشان می‌دهد که بالاترین درصد تحقق‌پذیری به ترتیب به روستاهای رزداب با ۶۶/۳ درصد، زوزن با ۶۴/۷ درصد و سده با ۶۲/۹ درصد و نیز کم‌ترین تحقق‌یافتگی در روستاهای چمن‌آباد - ولی‌آباد و مهرآباد

با ۱۶ درصد و تیزاب با ۲۰/۸ درصد است. بنابراین، توجه به تحقق‌پذیری تنها ۵۳ درصد کاربری‌های پیشنهادی می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه اول تحقیق قابل تأیید نمی‌باشد.

مقایسه روستاها از نظر میزان انطباق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی تحقق‌یافته نشان می‌دهد که بیش‌ترین درصد تطابق‌پذیری مربوط به روستای خرگرد و کم‌ترین مربوط به روستای سده می‌باشد. بیش‌ترین انطباق کاربری معابر به روستاهای زوزن، سیجاوند، رزداب، خرگرد و چاه زول با ۱۰۰ درصد انطباق و کم‌ترین به روستای سده اختصاص دارد. همچنین است بیش‌ترین تطابق کاربری‌ها (به‌جز معابر) مربوط به روستای خرگرد و کم‌ترین مربوط به روستای سده می‌باشد. بنابراین، با توجه به انطباق‌پذیری ۹۱/۵ درصد از کاربری‌های پیشنهادی می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه دوم تحقیق قابل تأیید است.

در این زمینه ممکن است دلایل متفاوتی، زمینه‌های ظهور و بروز تغییر در کاربری‌های مصوب طرح‌های هادی روستایی را فراهم آورد. گاه ناکارآمدی طرح در پاسخ‌گویی به نیازهای مردمی، گاه تضاد بین منافع کوتاه‌مدت افراد با منافع بلندمدت اجتماع روستایی و یا پیچیدگی‌های خاص نظام اداری و ضعف اقتصادی مردم روستا، می‌تواند زمینه احساس نیاز و یا ناگزیری ایشان در بی‌توجهی به طرح پیشنهادی و تغییر در کاربری‌های مصوب به منظور دست یافتن به اهداف مورد نیاز را فراهم سازد. بدین گونه است که تقاضاهای روستاییان برای تغییر و جابجایی کاربری‌ها مطرح و مورد پیگیری قرار می‌گیرد. عدم انطباق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی می‌تواند به دلایلی مانند نادیده گرفتن خط محدوده روستا و تجاوز به اراضی کشاورزی و منابع طبیعی خارج از بافت، بی‌توجهی به سطوح و کاربری‌های پیشنهادی واقع در محدوده مصوب روستا و پرهیز از عقب‌نشینی و رعایت عرض معابر پیشنهادی صورت گیرد و به تغییر و جابجایی کاربری‌های پیشنهادی منجر گردد. سرانجام، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اکثر کاربری‌هایی که به مرحله اجرا رسیده و تحقق یافته‌اند با نقشه پیشنهادی انطباق لازم را نیز داشته‌اند به‌خصوص کاربری شبکه معابر که به‌جز در موارد نادر در بسیاری از روستاها به‌خوبی اجرا شده است.

منابع

- استانداری خراسان رضوی (۱۳۹۲)، «آخرین وضعیت تقسیمات کشوری شهرستان خواف»، مشهد.
- آمار، تیمور و صمیمی شارمی، رضا (۱۳۸۸)، «ارزشیابی کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: بخش خمام شهرستان رشت)»، *فصلنامه مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۲۷، صص ۴۴-۵۵.
- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خراسان رضوی (۱۳۹۲). «وضعیت طرح‌های هادی روستایی در شهرستان خواف»، مشهد.
- تقیلو، علی‌اکبر؛ خسروبیگی، رضا و خدایی، یوسف (۱۳۸۸)، «ارزیابی اثرات طرح‌های هادی در ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، نمونه موردی: شهرستان کمیجان»، تهران: مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا.
- جوانشیری، مهدی. (۱۳۹۲)، «تحلیل مکان‌گزینی کاربری‌های پیشنهادی طرح‌های هادی روستایی با استفاده از GIS، (نمونه موردی: روستاهای شهرستان خواف)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (۱۳۸۳)، «طرح هادی روستایی»، تهران: نشر تهرانی.
- درست، سجاده؛ امینی، عباس؛ صیدایی، سیداسکندر و برقی، حمید (۱۳۹۲)، «ارزیابی میزان تحقق‌پذیری طرح‌های هادی از دیدگاه روستاییان، (نمونه موردی: دهستان های میلاس و سردشت شهرستان لردگان)». *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، شماره سوم، صص ۱۶۹-۱۸۶.
- رهنما، محمدرحیم (۱۳۷۵)، «ارزیابی طرح‌های بهسازی روستایی در خراسان»، مشهد: جهاد سازندگی خراسان.
- زرافشانی، کیومرث؛ برزو، غلامرضا؛ شاه‌حسینی، ایوب؛ عباسی‌زاده قنواتی، محمدصادق و دیگران (۱۳۸۹)، «ارزشیابی کیفی اجرای طرح‌های هادی در روستای کرناچی، شهرستان کرمانشاه»، *کاربرد نظریه بنیانی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، دوره ۱، شماره ۳، صص ۱۵۳-۱۷۲.

- شارع‌پور، محمود (۱۳۷۲)، «بازتاب اقتصادی- اجتماعی اجرای طرح‌های بهسازی در روستاهای استان آذربایجان شرقی»، *ماهنامه جهاد*، سال دوازدهم و سیزدهم، شماره ۱۵۷ و ۱۶۴ و ۱۶۵.
- عباسی، محمد (۱۳۹۰)، «ارزیابی عملکرد طرح‌های کالبدی در توسعه روستایی با تأکید بر اجرای طرح‌های دهستان نبوت در شهرستان ایوان غرب»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- عزیزپور، فرهاد؛ خلیلی، احمد؛ محسن‌زاده، آرمین و حسینی‌حاصل، صدیقه (۱۳۹۰)، «تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح‌های هادی روستایی در سکونتگاه‌های روستایی کشور»، *فصلنامه مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۶، ۸۴-۷۱.
- عزیزپور، فرهاد؛ خلیلی، احمد؛ محسن‌زاده، آرمین و حسینی‌حاصل، صدیقه (۱۳۹۰)، «تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی کشور»، *فصلنامه مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۵، صص ۷۱-۸۴.
- عزیزپور، محمدمهدی و خلیلی، احمد (۱۳۸۷)، «ارزیابی اجرای طرح ویژه بهسازی مسکن روستایی در استان گیلان»، *سیزدهمین همایش سیاست‌های توسعه مسکن در ایران*، جلد دوم، تهران.
- عظیمی، نسرین؛ جمشیدیان، مجید (۱۳۸۴)، بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی- مطالعه مورد غرب گیلان، *نشریه هنرهای زیبا*، شماره ۲۲، صص ۳۴-۲۵.
- عنابستانی، علی‌اکبر (۱۳۹۱)، «ارزیابی میزان تحقق‌پذیری کاربری‌های پیشنهادی طرح‌های هادی روستایی و عوامل مؤثر بر آن- مطالعه موردی روستاهای خراسان رضوی»، *ماهنامه پیام مهندسی*، شماره ۵۶، صص ۵۳-۴۷.
- عنابستانی، علی‌اکبر و حاجی‌پور، یزدان (۱۳۹۲)، «بررسی آثار اجتماعی و اقتصادی طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان دنا)»، *مجله برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، سال ۳، شماره ۹، صص ۲۶-۱۲.
- عنابستانی، علی‌اکبر (۱۳۸۸)، «ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی»، تهران: مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا.

- عیدانی، عبدالحمید (۱۳۸۹)، «ارزیابی اثرات طرح‌های هادی در توسعه روستایی خرمشهر»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه اصفهان.
- غیور مداح، منصوره (۱۳۸۴)، «ارزیابی اثربخشی طرح‌های هادی بر توسعه روستایی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- محمدی یگانه، بهروز؛ نباتی، عباس و چراغی، مهدی (۱۳۹۱)، «تبیین اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان کرانی - شهرستان بیجار)»، *فصلنامه مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۹، صص ۹۹-۱۱۲.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۲)، «شناسنامه آبادی‌های شهرستان خواف در سال ۱۳۹۰»، تهران: مرکز آمار ایران.
- معاونت عمران روستایی (۱۳۹۲)، «عملکرد مطالعه و اجرای طرح‌های هادی روستایی در کشور»، بر گرفته از سایت: <http://www.bonyadmaskan.ir>
- نصیری، اسماعیل (۱۳۸۸)، «ارزیابی اثربخشی طرح هادی روستایی سکونتگاه‌های روستایی»، تهران: مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا.
- وثوقی، منصور (۱۳۶۷)، «گزارش بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی اجرای طرح‌های بهسازی در استان همدان»، تهران: وزارت جهاد سازندگی.